

Hynek A.(2014): Místo

Místo

Místo je v současnosti východiskovým prostorovým konceptem, má svou polohu/umístění vyjádřitelnou prostorovými souřadnicemi, postavení mezi ostatními místy a propojení s některými z nich. Je dějištěm (*locale*) sociálních vztahů, má svůj vzhled budov, cest, zeleně a jiných viditelných předmětů. Jeho smysl je však subtilnější, týká se i citů a pocitů, jež evokuje (Cresswell, 2009). Význam/smysl místa je sice dán individuálně, nicméně se týká i sdílených smyslů místa založených na životní zkušenosti, ale také na jeho mediálním zprostředkování významů a reprezentaci, aniž s ním máme vlastní zkušenost. Proto rozlišujeme jeho obyvatele, kteří v něm trvale žijí, ty, kteří vyjíždějí či dojíždějí a rovněž jeho návštěvníky. Každé místo, podle Cresswella (2009) je kombinací materiality (materiální struktury), významu a praktik. Významy jsou výsostně individuální, nicméně sdílené, a společenské. Lidé v místech produkují řadu věcí, provozují různé činnosti, dávají místům svůj *imprint*/otisk. Nejvýznamnější jsou právě všední věci, každodenní činnosti – zaměstnání, nakupování, bydlení, procházky atd. Místo je prostorem, v němž žijeme a jež zakoušíme.

Místo můžeme označit antickým *'topos'*, v 60.-80. letech v US geografii byl používán v tomto smyslu pojem *'site'* s navazujícím *'situation'* odpovídající antickému *'chór'*- horizontálnímu kontextu místa. Použijeme-li analogie s reliéfem, pro něž Miklos a Špinerová (2013, 39) používají koncept *topochory*, pak místa mohou být *topy*, ale jen výjimečně, vesměs jsou to *topochory*, resp. jejich soubory – *mikrochory* a *mezochory* (velkoměsta). Větší města tvoří se svým zázemím městské regiony, P.Haggett (1990) bere regiony jako modulátory: mají své chování, jež je modifikuje, obdobně podléhají cyklům podnikatelské aktivity, kdy místní hospodářství sice reaguje na národní a globální změny, ale činí tak po svém v závislosti na míře své stability. I zde se projevuje vertikální topická modulace a chorická/horizontální proměna. Svou roli hrají události, zranitelnost i odolnost, v každém případě se místo neustále proměňuje, *deleuzovsky* – stává se jiným, ať v negativním směru, tj. *pustne*, či *vzkvétá* ve smyslu pozitivním.

Máme na vybranou zvolit si další přístup k místu, kterým může být např. heideggerovský, ale dáme přednost humanistickému, jehož počátky jsou spojeny s Yi-Fu Tuanem (1974a, 974b, 1977), jeho přístup ukáže následující pasáž (Tuan, 1977, 200-201: „Co nemůžeme říci v uznávaném vědeckém jazyce, to máme tendenci popírat nebo zapomenout. Geograf mluví, jako by jeho znalosti prostoru a místa byly odvozeny výhradně z knih, map, leteckých snímků a strukturovaného šetření v terénu. Píše, jako by lidé byli obdařeni myslí a vizí, ale nikoliv žádným jiným smyslem, kterým by svět pochopili a našli v něm význam. On i plánovač architekt mají sklon se považovat za znalce orientující se v místě, aniž rozumějí tomu, jaké 'bytí ve světě' opravdu je“. Stejně tak bývá člověk redukován na racionálního, jednoduchého, ekonomicky uvažujícího a volícího jedince.

Jiný pohled přinesl Paul Vidal de la Blache (1845-1918), který se zabýval regiony Francie v termínech životního způsobu/stylu (*genre de vie*) podle rozdílných druhů míst, vztahů lidí ke světu zkušeností, což bylo revoluční, vztahy lidí a světa zkušeností, utváření citů a myšlení, čímž kladl důraz na životní prostředí. Zaměřoval se i na studium transformace prostoru do žitého a významového konceptu místa, tak např. místa v Massifu Central (*pays*) jsou jiná než v severní Francii, představují rozdílné kulturní formy. Klíčovou ideou pro něho byla zkušenost, zatímco v prostorové vědě lidé neprožívají svět, lidé jsou objekty, racionální bytosti.

Ale vraťme se ještě k Tuanovi. Pro něj je realita konstruktem zkušenosti, vytvářením pocitů a myšlení. Zkoumá náš vztah k životnímu prostředí a způsoby, jimiž utváříme místo, jaká zkušenost/praxe přetváří vědeckou představu prostoru do vztažné žité a smysluplné představy místa.

Nicméně se nyní do hledáčku vědního výzkumu dostávají bezpečnost a stabilita místa vs. otevřenost, volnost a hrozba prostoru. Hrozí nám sice meteority z kosmu, ale my sami jsme pro sebe možná ještě větší hrozbou.

Cresswell (2004) přichází s koncepty místa a jejich empirickou analýzou. Přináší výklad sociální konstrukce místa - jak je moc včleněna do konstrukce, reprodukce a soutěže míst plus jejich významů. Zmiňuje se i o radikálnějších přístupech jako je *post/neo/ marxismus*, *feminismus*, *poststrukturalismus*, ale i nových tématech, k nimž náleží: *trvalá udržitelnost*, *kontroverzní rozvoj*, *globalizace* atd. Trvá na nezbytnosti úpravy konceptu místa doceněním sociálních procesů v konstrukci místa. Materiální strukturu místa chápe jako danou rozhodnutími mocných podle jejich záměrů a připomíná Harveye: jakými sociálními procesy je místo konstruováno?

Mohli bychom se zabývat pojetím místa jako domova, což je téma, které je u nás všeobecně přijímané, byť v ČR domovské právo uzákoněno není, zato se mohou lidé registrovat k pobytu na radnicích. K čemu to vede je nyní konečně i předmětem zájmu politiků.

Ale pojďme ještě za oceán, kde A.Pred (1984) použil pro místa Giddensovu strukturační teorii pojetím místa jako objektu pro subjekt. Lidé a instituce produkují činnosti a jsou produkováni sociálními strukturami, jež jsou

nasycené moci, což lze dokumentovat na dráhách/trasách lidí v místě ve stylu geografie času, kdy lidé produkují lidské a objektové biografie.

Pred (1984) zdůrazňuje, že místo je proces, pomocí něhož reprodukuje sociální a kulturní formy, tvoří biografie, proměňujeme vzájemně svou podstatu stejně jako činnosti a mocenská nastavení v institucionálních projektech, ve vědomí vývoje a socializace. Přesto jsou rozdílné dráhy u žen, mládeže, seniorů atd.

Velký význam má pro místa mobilita lidí, někteří lidé jsou chápáni jako hrozba místu a morálním hodnotám s tím spojeným. Proto je nezbytné se věnovat produkci řádu, ale i nepořádku, odchylkám, úchylkám.

Lidé spojují místo s určitou identitou a brání ji proti jiným identitám zvenčí. Podle D.Massey (1993) jsou místa aktivně ustanovována mobilitou, zejména pohybem lidí, ale také komodit a idejí, propojením se světem, spíše drahami než kořeny. Identity jsou heterogenní, pocit místa není statický, má průběh, není zcela jasné, co je uvnitř a co vně: zasvěcení a nezasvěcení nejsou jasné. Projevuje se spíše heterogenita místa a vliv širšího světa.

Něco novějšího? M.Metelec (2010) ve své recenzi knihy A.Badiou: Svatý Pavel uvádí: „Současnost je však právě procesům pravdy nepřátelská, partikularizace práv převažuje nad univerzálními pravdami. Tak slovo kultura stírá slovo umění, slovo technika slovo věda, slovo politika slovo správa, slovo sexualita slovo láska. Partikulární komunitární a identitářská logika se spojuje s kapitalismem a partikularity samy jsou potravou trhů. Proti tomu Badiou staví univerzální singularitu *čisté události*..... náhlost události ilustruje citací z Pavlova 1. listu Tesalonickým: Den Páně přijde, jako přichází zloděj v noci.“